

15.11.2018

Literaturoznawstwo

„Swoj urząd czynić”. Profil obywatelski twórczości Jana Kochanowskiego

Autor/Redaktor: Krystyna Płachcińska

Wydawnictwo: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

ISBN: 978-83-8142-174-4

Jan Kochanowski podejmował problematykę obywatelską nieprzerwanie w ciągu całej swej działalności pisarskiej, w wypowiedziach literackich różnorodnych gatunkowo, w nieustannym przeplocie języka polskiego i łacińskiego. Stale też wrońnięta ona była w podłoże idei stanowiących constans w jego poglądach: o wartości cnoty, umiaru i służby ojczyźnie, a więc pozostawała silnie osadzona w gruncie aksjologii i etyki. Paradoksalnie jedna odbywało się to równolegle do intensywnych działań gospodarczych poety, które ubogiego dziedzica połowy Czarnolasu uczyniły pod koniec życia człowiekiem niezwykle majątnym.

Utwory Kochanowskiego o profilu obywatelskim rozpięte są między narzędziami liryki i retoryki, ale każde działanie na rzecz dobra publicznego wymaga konkretów i osadzenia w grupie sprawczej. Główną rolą literatury nie jest w takich wypadkach wyrażanie uczuć twórcy, lecz zaszczepianie przekonań i uczuć w odbiorcach. Kryterium wartości utworu pojmowanego jako obywatelski stanowi jego skuteczność. Nasuwają się przy tym także pytania o subiektywnie i obiektywnie pojmowaną rację propagowanych poglądów. Po pierwsze więc – czy działania, do których dany utwór zachęcał, postrzegane były przez poetę jako zgodne z rzeczywistym interesem wspólnoty (zawsze głośno deklarowanym)? Po drugie zaś – czy to rozumienie było słuszne? Pytamy tym samym o skuteczność (równoznaczną tu z pięknem), o uczciwość perswazyjną i wreszcie o mądrość twórcy.

Takie swoiste spojrzenie na Jana z Czarnolasu zostało zaprezentowane w książce.

Spis treści

Wstęp 5

I. Pojęcie obywatela Rzeczypospolitej w XVI wieku 17

II. U boku Piotra Myszkowskiego – kształtowanie ideologii konserwatywnej 25

1. Zgoda – stanowisko możnowładców duchownych 25

Uwarunkowania polityczne związane z sejmem egzekucyjnym 1562/1563 28

Zgoda na tle „tętna” sejmiku piotrkowskiego 41

2. Satyr albo Dziki mąż – tradycjonalizm czy nowoczesny patriotyzm? 61

3. Wróżki – szablonowe myśli o teorii państwa 74

III. Drugie bezkrólewie – demokracja zdyskredytowana: „korona na słupie” 79

IV. Odprawa posłów greckich – prawo i król versus demagogia 109

V. W kręgu Jana Zamojskiego – wizerunki: między panegiryzmem a parenezą 143

1. Władca 143

Wcześniejsze wizerunki królów 143

Ad Stephanem Bathorrhheum Regem Poloniae inclytum, Moscho debellato et Livonia recuperata. Epinicion 146

O wzięciu Połocka i De expugnatione Pollotei 153

2. Antywzorzec władcy 162

3. Rycerz 165

Jan Tarnowski, rycerz i mąż stanu – wizerunek prototypowy 165

Radziwiłłowie w dawniejszych utworach Kochanowskiego 167

Epitalamijum na wesele Krzysztofa Radziwiłła i Katarzyny Ostrowskiej 169

Jezda do Moskwy i posługi [...] ojczyźnie swej i Panom swym czynione Jego

Książęcej M[ości] i Pana Krzysztofa Radziwiłła [...] 169

Na marginesie modelu rycerza – rozważania o wojnie i pokoju 178

4. „Nowy magnat” 180

Dryas Zamchana, Pan Zamchanus, Dryas zamechska 181

O statecznym słudze Rzeczypospolitej 186

In nuptias [...] Ioannis de Zamoscio [...] ac Griseldis Bathorrhheae [...] epithalamion 187

VI. Leksyka poety konotująca postawę obywatela Rzeczypospolitej 191

Zakończenie 191

Bibliografia 203

Indeks utworów Jana Kochanowskiego 211

Indeks osób 215

Rok publikacji: 2018

Strony: 224

Słowa kluczowe: Jan Kochanowski, obywatel